

په یکه ری زماره دوو.. د لیکن "ه که !"

محمد صابر محمود

ماوهیمک لەمموېر، لە زماره پەنجاوا حەوتى گۇفارى «كاروان»دا كە لە مانگى تەمسووزى سائى. ۱۹۸۷ءا تدا كەونە بەردەستى خۇينەرانەوە. كورتە چىروكىكى عبدوللا سەراج، بەناوى «پەيکەرى زماره دوو»، بڵاوپۈوهە، ھەرچەندە كاڭ عبدوللا سەراج، چىروكىنۇسىكى ناسراوو دىارە. خاونەن بەھەرەيەكى بەپېزۇ شىپوھ شىۋازىكى تايىت بەخسۇ، بەرھەمەكانى دەرازىتىتەوە. بەلام من لېرەدا نامەوى، وەكىو رەخنەگىرىك، ناۋەرۇك و شىۋازى ئەم چىروكەي، شىيىكەمەوە بەشىۋەيەكى گىشتى لىنى بکولەوەو ھەلىيسەنگىنئىم، چونكە لە بۇچۇونى خۇمدا:

يەكىم: ئەم كارە، بە كورتە ياسىك، مەيسەر ئايىت ولەوەشە تەنجامىكى سووبەخش. نە بەرھەمەك بېخشىت و نە بە خۇينەرى ئازىزىش بىگەنېتىت !!.

سەرىيىنى، دەربارەي پېشىكەش بىكم. لە تاوا نەمەوو بېرۈكە وردو درىستانەدا كە چىروكىكە، دەيانگىرنە خۇى. خۇى لەخۇيدا، لەۋەيە لاي ھەندىيەك كەس، ھېچ واتايىك، نەدات بە دەستەوە لوەشە لاي ھەندىيەك دىكە، كورد واتەنى: «ھەۋىرېكەو زۇر ئاوا دەكىشىت» واتاي ھەمەرنگ و جۈزبەجور، بىدات بە دەستەوە. ھەرجەندىيەكىش لىنى بکۈزۈتىتەوە دەربارەي بىنۇسىت، ھېشتا كەم

نەگرچى كۆنەكى پېرسىارىنىك - لېرەدا - ناچارم دەكتە بچىرىنىدە گۇنى ھەندىيەك لە نۇوسەران و رەختەگە كانىلەن وېلىم: نەفسوس، كە ناۋەكىو نىستا كەنپىك لەوان، دەستى نەداوەتە خامىكەمى و لىكولىنىدەكى تېزوتىسىلى، دەربارەي بەرھەمەكانى، ئەم چىروكىنۇسە بەگىشتى، نەخستوەتە سەر كاغەز! .. دۇوم: وشى «ھەن» كە لېرەدا يە مەبىستى دەزانم، كورتە ياسىكى

بیت.

سی بدم: دهین نموده شان له بیر نه چیت، که وشهی «هین»، له زور بواردا، به کار ده هنریت: به تایدیتی لدو بواراندا، که مروف به هیج نامرازیک ناتوانیت، نمودی همسی پین ده کات و ده بیوی بیلیت، به تهواوی ده ریبریت.
چوارم: سه بارت بعوهی، که نم جیهانه جمنجاله، لدو روزمهه چیروکتووس ونهنی:

«حعوا له پراسوی نادمهه، ده رهیتر اوه»، هدر پربوه، له «هین او تا نیستاکمش هر سخناخه، له «هین» خوشکه خومان پکین، که نه ویش، تیشکیک تاراستهی «هین» خوشکه خومان پکین، که نه ویش، «هین» هونه رهی که یه و بس! نه و هینهی، به رای نیمه، له هم مورو هینه کانی سمرزمهه به تام ترو بون خوش ترو سو و سود به خش تره.
جا پیش نمودی، به تهواوی بچینه ناو باسه که مانه وه، با لایک به لایی چیروکه که دا بکدینه وه، بون نمودی بزانین نایا چیروکتووس خوی، ده رباره و شدهی «هین» چی ده بیزیت؟

کاک عبدالولا سراج دهی: «گواه من دمه وی، چیروک بنوسم، که چی بوبه... نازانم ناوی به چی دابنیم! مهله که بیه. ته فراندنه که بیه. وشه دیده ویت باوهش بون

هیل و قباره بکاته وه! قور دیده ویت بگاهه ناستی گوشت و نیک و خوین! دهسته واژه کان دهیانه وی تابلو بره نگین! تابلو کانیش دهیانه وی یاخی بن له چوار چینه کانیان! تا، نه مده کو شش بدروه به زنایه تی و سه رفرازی بکه. همان فرنیه که بیه، هینه که بیه، که هم تا نیستاکه ناویکی پر پیستی بون دوز راوه ته وه! .

لهم دهسته واژه بیدا نو سمر پاش نموده چهند خالیکی گر نگیان، ده خانه پیش چاو که بربین له: کو مله هیایک بون نه هیزهی، مروفی هونه رمه ند، له ناخمه ده هزیت و ده بور و ورزیت و پائی

پیوه دهنی، بون ده بیزیتی نه ران و رُوورهی دهیکشیت؛ سه زنجیان راهه کیشیت، بون نه هینهی که بوهه مایهی، بره هم هینانی: هزاران تابلوی قشمگ و پیکه ری برجسته چیروک و رومانی پوخته و بپیزو چامه سر سوره هینه رو... ناوازو...
وموسیقاو... هند... تاوه کو نیستاش ناویکی پر پیستی بون نه دوز راوه ته وه!

نه مه له لایه که وه، له لایه کی دیکه وه، نم «هین» راچله کیه رهی، که عبدالولا سراج، لمناکاو، به کونه چاویکه وه، وک گولله توب، له هزیر قاج و قولاندا، بهم ناوه خته ته قاندیدوه! لام واپت، هیج پیوه ندیه کی، به شان وبآل و قوقل و مچمهک و چاوی مروفه و نیه. چونکه چیروکتووس خوی که دهی: «دهین نم کونه چاوی - که

پریشکه کان، به هدشت یه کیش که متری داده نین - ده رفتتم بدات، چند سالیکی تر بدینم، بخوبیمه وه، جوانی زیان بقورمه وه!... نه گهر بھاتایه و مسلمه که پیوه ندی به و کونه چاویکه وه هدبواه، نهوا لدو باوه ره دام، که عبدالولا سراج، روزی به سه دان «هین» ای له رئیز پین داده ده پلیشانه وه، بینه وی بیان بینیت و هستیان بین کات!... به پیچه وانه شه وه، ده بینن کونه چاویکه وه، نه، نه وندی سعد زومی کامیرا دیمه نی جوان و هیل و ره نگ و وینه هم مچه شن، ده قوزنه وه همنده چاوی دو و سد مروفی چاو تیزیش برده کمن!... له کاتیکدا زلامی و اش ههیه، به دو و چاوی نه بلدقی زه قده، به ری پیش خوی به روزی بروناک نایینت!... به هر حال، با جاریکی دیکه ش بگه بینه وه سر پیکه ری زماره دو و، به لکو نمه خوابی و کونه پیتاسه یه کی نیوه چلیان، له بون نم «هینه» سر بگویه نده، دهستگیر ده بینت!... قاره مانی چیروکه که، پاش نمودی هاوار له کوره که بیمه وه مهله دستیت و دلیت: «نهواو به باوکم ده کات»، نم خالانه مان، له بردema ریزدنه کات: «به هر حال، وا پیکه ره که برووی له منه، منش روم لده، وا دیکم به چه قی نیگام و له شیوه بازنه یک به دور یدا ده خولیمه وه. وا جیاوازیک له نیوانه اند زهق و دیاره. من ده جوولیمه وه. ده خولیمه وه. به لام نه ویه ندی کات و چیگایه. له جیگاندا مهیوه. و هستاوه. تا، نم ناکامه ش نهوم بون ده سملین که جوولانه وه زیانه. جوانکاریه. گورانه. بیل ته کردنی بان وینه کانی کیلگه کو مله، ثالینده... هملکشانه برهه و لونکه... هینه که بیه!... بیل باشه!...

نهوا نیمه ش له گدل چیروکتووسدا ده بیزین: بمنی واشه! جوولانه وه زیانه و هروه ها زیانیش دهین جوولانه وه بیت. چونکه زیانی بین جوولانه وه، جوزه مهینکه وه، که مروفیش له جوولانه وه کدت، نهوا ده چینه قاوه غی مردنده وه... نهوده شان بیسته، که پر و زهی مهیاندی مروف، له هندیک، و ولانه پیشکه و توه کاندا، خدیریکه ده بینه باو!... ثیز!... هروه ها... لیره دا - ده بینت نه ویه سر چاویکریت که نه گهر بیت و به تهواوی، لدو خالانه، که چیروکتووس وابه ناسانی دیزی کردوون وردینه وو بیانده بینه بدر نه شتری لیکو لینه و بیکه پوخت، ده بینین: نم همل و مدر جانه، زور ستدمه، له هم مورو مروفیکدا کو بینه وه. نمدهش نمه ده گدینت، که مروفی هونه زمه ندو لیهاتو و بیه ره دار، له هدر کو مله لگایه کدا، زماره بان نیجگار که مه و بمنجه دهست ده زمیر درین.

بو نهودی نلنه له گونی بکنه. کچی نهوده هدروهه تو مایه کی
که حیله بزیوی بهره للا بتو، له پیشانه وه چوار تاله ده کات و
هر چجن ده کدن و ده کوشن، به تو زی قوله پین بدنا ناگهن!!... دوا
جار تو ایوانه چند ناویکی بوده سنتیشان بکنه، وده نهودی پسی
ده لین: خورپهو تیلهام و بهره و سروشان... هتد... بعلی نهوده
هزیه، ناسکه زیرینه کیه هینه کیه، که هدر وه کو خوی ماوهنه وه
تاوه کو نیستا پیشانه کی پر به پیشی بو نه دوزراوه نهوده!!.
وا بزانم منش هیچم به هیچ نه کرد!... نهی نهوده نهی به وده

چمرخ و فلک، چون له بازنده کدا، به دوری خویا ده سورینه وه،
نا بعد چهشنه، منش هدر ده خولیمه وه ده گرینه وه جی به کی
خوم؟!... سر به هرجی قیس رید کدا ده کم وده کونه مشک،
تمسک و باریک ده بیشه وه ده بیشه تو ونیکی شمه زنگ
کلاور فریزنه کیش به دی ناکم، به قدم تاله ده زو ویک تیشکی
روشنایه که بهانه بدریم!!... وای بو دجم، که ثم «هین»،
له هندیک لاینه وه، لدو «رومایه» ده چن که له میزه وه واباوه،
ده لین: هممو ریگاکان هدر ده گنه نهوده نهودی و ده چنه نهوده سدری.
بعنی، گرچی لمبر ثم هینه دا هممو ریگاکان هدر بعره و

نزرگه کی ده مابن، ومل که ده گینه بعدهم شوروهی پولابندی
شاره کی؛ ده رگاکانهان لی کلیل ویکلم ده کرین!!.

جا دیسانه وه لیره دا ده ریانیکم لبدردهما قیت ده بیته وه:
یان ده بیت وکو چیروکنووس، بکدهمه قورپیوان: [ثاشنی]...
وا قور ده خانه ثم لا و نهولای پهیکده کم و منش قور ده پیوم،
بونخوم و تابلواکانی پیش چاوم]... .

پانیش ده بیت، دان بهودا بینیم، که ثم کاره قورس و گرانه، به
یه کیکی وک من هد ناسوپریت و نهنجام نادریت! بوجی ثم من لدو
هممو هونه رمه ندو رهخنه سازو زاناو فدیله سووفانه، زور زاتنم، که
له دیزمه نهوده، به دوای پیشانه کی پر به پیشی نهوده هینه دا، ویل و
سدرگه درانی؟!

پیتر، بوجی خوم به هدلدا بدم و خوینه ری به زیریش چه واشه
پکم - قسمی خومان بیت، ثم چه واشه کردن ش، لم روزانه،
لای هندیک بوته باو! - که او بتو، عبداللا سراج و تهنه: «ده دم
به قدم نهشکه وقی هزار میره ده کممه وه ده لیم»: هدر گیز او هر گیز ثم مه
به من ناکریت!... که واته کورت، موختسرا، ثم «هین» هدر
و ده خوی چون هاتوه، تاوهها بینیته وه هیچ ده ستکاری ده نه کریت
باشته!... چونکه ثم «هین» تاوه سنه... بلیم: ره سنه!...
کت و مت وک پشیله حموت روح وایه!... هر چونیک تو وری
هله دهیت، هدر لم سر چوار پله کانی ده وستشمه... هدا

* بلام تو واز لمده بینه!!... نهی نهوده هینه!... نهی نهوده کلکی
نه سکوکه، ده بین چی بیت؟!
وادیاره همدیس گراینه وه، بو نهوده پیشگیهی، که جنی به کم
هدنگا مان بتو، به نیازی دوزینه وه پیشانه کی له بارو گونجاو بو
«هین» اسے که... کهوا بتو، هدر ده بین به ناچاری جاریکی تر،
بکه رینه وه سرمه تای پاسه کدو همندیک بای بالی خوم بدم و، وده
ره خنده گریکی زانا، که میک به شان و بالی نهوده هینه دا هله ده!...
بلام تو بلیش شتن به شنیک به کم و بشوانم کونه پیشانه کی بو
مه سر بر یکم؟

هر چجنده لدو باوره دا نیم، بلام پشت به خواونان همانه که:
جا لم باره ده وه، ده بین هدر بکه رینه وه سر نهوده هینه نادیاره، که
مرؤٹی هونه رمه ندو ده هدیت و ده بخانه سر بالي خمیالیکی سهیر و
سدهه ره وه ده یفرینی و تو وری هم لده داته ناو زهربای بیانی
میستی کی به لزمه نهوده باشه! خو نه مدیش هدر قسمو بیچوونی من
نی به!!... نهی نهوده نی به «گوران»ی نه مر ده لی:

هر چجن ده کم، نهوده خمیالیکی بینی مهست
بوم ناشرینه، ناو چوار چیوه هله ده لیستم

وادیاره، نهوده هینه نادیاره. بلیم: نهی «هین»! جاریه جار له کله
شاعیریکی وک «گوران»ی مه زنیش، یاخن بوده!!
نهی نه گدر وها نه بیت، بوجی پر به دم هاوایی کردوه:
ده دست و په نجحو مه چه کیک و نیگایک
چی بیوسم؟ خواهی هیزی تیشاید؟!

هر چجن ده کم «هین»، نهک له سه رده می ریسانی «گوران»ی
نه مرده وه، رولیکی بالای لبسواری نه ده ب و شیعردا گیراوه.
نه گه ریچ لدو سرده مانه دا، ناوی «هین» یان به سردا نه بیووه. بو
نسونه: تو بلی نهوده کله خود او هندانه، کهوا لمناو هونزاوه
داستانی کانی دوو تو غنی «نه لیاده» و «نه دیس»ی «هومیروس» دا،
ری بازی ده کن! هدر نهوده «هین» نه گریسه نه بن!... یاخود نهوده
نه هر یمه نانه کی که لس رده می «جاهیل» پیش نیسلامدا، ده بونه
میوانی شاعیره عوره بکان و پیان ده گوترا: «نه هر یمه نیک شیعر»،
و هدریه که، لدو شاعیرانه ش، نه هر یمه نیک تایید، به خونی
سدر دانی ده کرد، هدر نهوده «هین» تیلیسه نه بن!

جا لدو روزه وه، مرؤٹی هونه رمه ندو، هستی بدو هیزه نادیاره
گرده وه، که لمناخمه و رو و زاندیمه تی و زان و زو وریه کی بین
هر یمه وه، نا، له همان روزه وه، هزاران رهخنه سازو فلسه فدبار و
لکلک و گشت بازه کانی دیکمش و تین به دوای نهوده هینه دا،

بیت - وای بوده‌چم، که نم کاره مهزته پیویستی به سامانیکی
 تیجگار زور دهیت، که بیوی تمرخان بکریت... نه ویش دهیت
 لایه‌ن و لانه گموره کانه‌وه سازیکریت... نهوانیش - وابزانم - هیچ
 کاتیک ثاماده نین، ندو پاره‌وه سامانه‌ی له بو درستکردنی چه کن
 ته‌نمی و چه‌نگی نه‌ستیره‌کان و مانگی دستکرد، تمرخانیان کرده،
 وا به‌ناسالی بیگنیزنه، له بو نم عه‌بسته!!
 جا، لمبیر نم گیر و گرفته، وای بو ده‌چم، که نم پرروزه به
 سه‌رنگریت... به من بین سدیریش نه‌گریت باشتة!! بلی بو؟
 چونکه جن به‌جنی کردنی نم پرروزه به و پیکه‌هانی، زیانیکی تیجگار
 زور به‌هونه‌رم‌ندان و تدبیب و نووسه‌ران و هروده‌ها به خوینه‌ران و
 روش‌بیرایش ده‌گه‌بیت!!... نا، بو نم‌ونه: جاری هرچی
 هونه‌رم‌ندو ته‌دبیب و شاعیری په‌هرم‌دار هدن، به تیکراخی له ریمازی
 ده‌کدون و جم و جوویان لمبیر ده‌سیریت و ده‌میان ده‌بیته ته‌له
 ته‌قیو!!... جگه لمهش، کانگای بیروهونش و سوزو هینه‌کاتیان
 و شک‌ده‌کات!... ندو شهو نعیونیه به‌تمام و نه‌نه‌یان لی تار
 ده‌بیت، بدره‌وام خمو ده‌یانبه‌وه... نه‌وهش زوره‌یان له حده‌تا
 بخمن!!...
 نده‌وا... لمایه‌کی دیکده‌وه هرجی روشنیران و خوینه‌ران و
 نده‌دب دوست هدن، نهوانیش له شوچه‌رهی شیعرو رومان و
 چیزیک و هروده‌ها له بینی‌نه هونسده جوانه‌کان و له چیزی
 موسیقاو... سه‌ماو... هتد، بین بخش ده‌بن. ورده، وردهش
 نوشی نه‌خوشی ده‌به‌نگی و سی‌به‌رو ده‌بن... نا، نم ثاکاهه
 سامناک و تاهمه‌مواره، له پای نه‌وهی گواهی ده‌مانه‌وهی بگه‌ینه راستی
 ندو هینه دهسته موی بکه‌ین!!
 جا توخوا مه‌سده‌که نم هم‌مووکیشمو بدره‌یه دیتت؟!
 براله... نم «هین» بیروزه، هموینی ماسته‌که‌مانه... ندو ماسته‌ی،
 که گشتنیان چاوه‌روانی مه‌بینی ده‌که‌ین!! نه‌گم‌هاتسو،
 خوانه‌خواسته، هموینه‌که‌مان لی‌بر، یان هموینی ده‌ستکرد
 درزایده‌وه، ندوا با فاتیحایه‌که بو ماسته بخوینین... گه‌ره‌نتیستان
 ده‌ده‌منی، که نیتر، ببرای‌بر، ندو نام و چیزه‌ی جارانی نامینیت!!
 براله... نیوه هیچ دیوتانه، یان به بیستن بیستوونانه، ماستی
 قوتو و که‌رهی ده‌ستکرد، روزیک له‌روزان، بگه‌نه هاویانی ماستی
 مدرو که‌رهی ناو مشکوله‌ی، کیزوله‌کی که‌زی زیرینی
 کویستان!!.
 نه‌شمریت، بدسرپشت ناکه‌ویت! نه‌دهش ندو و اتابه ناگه‌بیت،
 که نم «هینه»، روزیک دیت، له پل و پسز ده‌که‌ویت و
 ده‌مریت!... نه‌خیر!... نم «هینه» هر به زیندوویی ده‌مینیته‌وه.
 وه‌لی نه‌وه هه‌یه، که له ناو همندی کوئدله‌گادا، جاره‌هجار، به کزی و
 لاوازی دورده‌که‌ویت و نه‌ناو همندیکی که‌دا، په‌ره ده‌ستینی و وک
 نه‌ستیره‌ی بدری بیان، «هدروشیته‌وه»...
 نه‌مه‌له‌لایه‌ک... لمایه‌کی که‌وه، نم «هین»، همروه به
 دانسته‌یی بمینیته‌وه، سووده‌مندتر و چاکنکا! بلی بو؟ چونکه، گریان
 نه‌گم‌هاتسو، روزیک له‌روزان، بو ناده‌میزاد ره‌خساو گه‌یشه پله‌و
 پایه‌یکی وا که بتوانیت ده‌مانیک له بو نم «هین» بدرزیته‌وه، ندوا
 هرجی هونه‌رم‌ندی لیهاتسو و که‌له شاعیر و که‌له نیگارکش و
 رومان نووس و که لکیوی و که‌له میرد هدن، هم‌موویان ده‌بن به
 اسفه!!... بلی بو؟ چونکه - با دوور نه‌زین - نه‌گم‌هیت و
 یه‌کیکی وک من ده‌مانی چیز و کنوسین و رومان نووسین...
 ویه‌کیکی دیکه ده‌مانی چامه نووسین و هم‌روه‌ها سه‌دانی تریش
 ده‌مانی هونه‌رم‌کانی تریان، بو دوززایده‌وه، ندوا هم‌ریمکیک له نیمه،
 ده‌توانیت پاش به کاره‌یانی ده‌مانه‌که، به ماوه‌یدکی کم، بیت به
 هونه‌رم‌ندیکی نه‌شکلی، یان که‌له شاعیریکی ناودار یاخود رومان
 نووسیکی لیهاتسو... یان... و یان!!... نیجاش هم‌ریمه‌که له نهانه،
 به پاره‌وه دراویکی کم، یا زور ده‌توانیت کوگایه‌ک یان دوکانیکی
 بدرهم ده‌ریثان، بدهی‌ی پسیوری خوی بکانه‌وه دهست بکات به
 داهی‌نیانی بدرهمی همه‌چهش و بکه‌ویته نال و نر
 و بیانفرؤشت!!... بو نایی!!... چار جی به!!... ده‌بن د
 زیاتریش!... جا، ندو حمله، به‌زمه راسته‌قیته که دهست بین ده‌کات...
 چیان لی بشارمه‌وه!... بازار گه‌رم دهیت و دهیته هملل او بکریک
 نه‌وسه‌ری دیباره‌بیت!!... فلانی!، ندو کانه سر به‌هه‌رچی
 دوکان و کوگایه‌کدا بکه‌یت، دهیت پره له لاشه‌ی چامه
 و وشکده‌وه بیو، ورجمانی ستز و چیزکی لدنگو تابلوزی کرمول و
 شانونامه‌ی گوته‌وه... وو... نیتر صه‌رتان نه‌یشیم!!
 بلام نو بلی شتی وا بروویدات!!... بهش به‌حالی خوم.
 ده‌لیم: نه... چونکه ناوه کسو نیستا، له باوره‌دا نیم، که
 مروفایه‌تی و شارستانیه‌ت، روزیک له‌روزان بگه‌نه ندو
 پله‌وپایه‌یه!!... گریان ندوا گه‌یشیش!!... نه‌وجا - قسمی خومن